

IV. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Іван Головатюк

здобувач, актор Тернопільського обласного
академічного театру актора і ляльки
м. Тернопіль

ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Автор аналізує особливості застосування арт-терапевтичних технологій в умовах інклюзивної освіти в ЗВО. Виокремлено основні труднощі, з якими стикаються студенти з особливими освітніми потребами під час навчання. Окреслено потенціал арт-терапевтичних технологій для подолання труднощів, які постають перед студентами ЗВО, а також для формування загальних і фахових компетенцій студентів. Розглянуто основні арт-терапевтичні технології, що можуть застосовуватися в роботі зі студентами з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *інноваційні технології, арт-терапевтичні технології, інклюзивна освіта.*

Арт-терапевтичні технології і техніки арт-педагогіки є одним з найефективніших елементів психологічної корекції та реабілітації. Нині закордонні і вітчизняні дослідники активно вивчають різні аспекти педагогічної роботи в умовах інклюзії, а також особливості застосування арт-терапії в різних педагогічних ситуаціях. Попри те, що на сьогодні питання організації освітнього середовища для учнів з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітньої школи, зокрема застосування арт-терапевтичних технологій, все частіше присвячують свої праці науковці – педагоги і психологи, проблема врахування особливостей розвитку студентів ЗВО у процесі здобуття ними вищої освіти, залишається маловивченою.

Арт-терапія має особливий потенціал для роботи зі студентами з особливими освітніми потребами, які мають, зокрема, поведінкові, емоційні або психологічні порушення. В основі цього потенціалу

лежить та властивість, що арт-терапія дає можливість особистості висловитися невербально, за допомогою мистецьких засобів і інструментів.

Основними проблемами, з якими стикаються студенти з особливими освітніми потребами, є труднощі з соціальною адаптацією, орієнтація в просторі, порушення координації, скутість рухів, відсутність або затримка мовленнєвого розвитку, труднощі з виконанням завдань. Окрім того, педагоги, які працюють з цими студентами, як правило є недостатньо підготовленими до специфіки такої роботи, внаслідок чого студенти, що мають особливі освітні потреби, можуть відчувати тиск і дискомфорт від встановлених норм і правил. Водночас, як зауважують американські дослідники [5], інклюзивна освіта покликана забезпечувати наявність можливості індивідуалізованого навчання, яке б враховувало особливості розвитку осіб з особливими освітніми потребами і забезпечення ефективних методів їх навчання [5, с. 7].

Як наголошують О. Сорока та С. Калаур, особи з особливими освітніми потребами під час занять із застосуванням арт-терапевтичних технологій, отримують можливість пережити гострі для них ситуації, що своєю чергою стає поштовхом до звільнення від стереотипної поведінки, яка перешкоджає соціальній адаптації. Дослідники стверджують, що «корекційно-реабілітаційна спрямованість арт-терапії полягає в розвитку тонкої моторики, самопізнанні, корекції психоемоційної сфери, розширенні світогляду, сприйняття, розвитку пам'яті, уваги, асоціативного та образного мислення» [3, с. 212].

Впровадження арт-терапевтичних технологій у навчальний процес ЗВО дає змогу розширити психолого-педагогічні підходи та можливість урізноманітнити педагогічні технології та організаційні форми роботи зі студентами, допомагає в регулюванні психоемоційного стану студентів. На думку М. Кисельової, О. Шихової, М. Носкової, О. Кропаневої та ін., арт-терапевтичні технології у навчальному середовищі ЗВО можна використовувати при виявленні внутрішньо-і міжособистісних конфліктів в студентських групах, кризових станах, стресових і психосоматичних розладах. Такі практики особливо важливі для першокурсників у зв'язку з тим, що вони, опинившись у новому для себе середовищі, проходять адаптаційний період до навчання у вищій школі.

Навчальна діяльність в такому режимі сприяє успішній адаптації та гармонізації міжособистісних відносин в малих соціальних групах, а також формуванню та вдосконаленню комунікативної культури [1; 4, с. 50].

Комунікативна культура є, з одного боку, багаторівневою, комплексною системою, а з іншого – невід’ємним компонентом професійної компетентності фахівця – випускника ЗВО. До складу комунікативної культури входять, зокрема, здатність висловлювати свою думку (в усній і письмовій формі) осмислено, граматично правильно, використовуючи різні джерела інформації; вміння орієнтуватися в соціокультурних ситуаціях, самовизначатися в суспільстві; вміння правильно визначати особистісні особливості та емоційні стани оточуючих; володіти техніками саморегуляції, емпатичними навичками і вміннями, основними стратегіями, тактиками вирішення конфлікту і його запобігання [1].

Погоджуємося з зарубіжними дослідниками [Шихова] в тому, що арт-терапевтичні технології є ефективним методом формування цих компетенцій, а також засобом вільного самовираження і самопізнання. На заняттях, що проводяться із застосуванням арт-терапевтичних технологій, передбачається створення атмосфери довіри, високої толерантності та уваги до внутрішнього світу студента. Процес вільної творчості дає емоційну розрядку, приносить задоволення всім учасникам і вимагає від викладача педагогічної майстерності та високої психологічної культури.

Ми переконані, що найбільш популярними й ефективними арт-терапевтичними технологіями, що можуть застосовуватися в роботі зі студентами ЗВО в умовах інклюзії є музикотерапія, кінезітерапія, бібліотерапія, казкотерапія, лялькотерапія, ізотерапія. Нині найпоширенішою арт-терапевтичною технологією є саме ізотерапія. З самого початку свого становлення арт-терапія загалом обмежувалась ізотерапією, а інші технології, зазначені вище, почали виокремлюватися і асоціюватися із арт-терапією дещо згодом. Ізотерапія, як і арт-терапія загалом, поділяється на пасивну і активну. Пасивна форма передбачає, що людина нічого не створює, а лише споглядає твори мистецтва – картини, скульптури тощо. Під час активної форми людина сама безпосередньо бере участь у створенні певного продукту творчості.

Дослідники М. Мусійчук і С. Мусійчук обґрунтовують ефективність застосування прийомів ізотерапії – малювання на папері, а також пісочної терапії, кінезітерапії – ліпки, аплікації тощо. Ці прийоми дають змогу відпрацьовувати єдиний командний дух, реалізовувати ідею групи/ підгрупи, розвивають дрібну і велику моторику, рухову активність, реалізують творчий потенціал, що набуває особливої актуальності для студентів, які проходять етап адаптації до нового середовища, а також студентів, які мають особливі освітні потреби [Мусійчук, с. 356].

Таким чином, арт-терапевтичні технології є дієвим методом у роботі з особами з особливими освітніми потребами різних вікових груп, зокрема й студентів ЗВО. Потенціал арт-терапевтичних технологій в роботі зі студентами з особливими освітніми потребами полягає, передусім, в можливості гармонізації, розвитку особистості і здійсненні позитивного впливу на її інтеграцію в суспільство, а також у ефективному формуванні загальних і фахових компетенцій. Саме розвиток професійних компетенцій студентів в умовах інклюзивної освіти набувають нині особливої актуальності і потребують подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Киселева, М. В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. СПб.: Речь, 2007. 160 с.
2. Мусійчук М.В., Мусійчук С.В. Когнитивно-аффективные механизмы юмора как средство оптимизации психического здоровья. Ананьевские чтения – 2013: Психология в здравоохранении / Под ред. О.Ю. Щёлковой. Санкт-Петербург, 22–24 октября 2013. СПб.: Скифия-Принт, 2013. С. 355–357.
3. Сорока О. В., Калаур С. М. Потенціал арт-терапії у процесі формування позитивного інклюзивного освітнього середовища дошкільних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : збірник наукових праць. Запоріжжя : КПУ, 2018. Вип. № 58–59 (111–112). С. 207–216.
4. Шихова Е.П., Носкова М.В., Кропанева Е.М., Казаева А.В. Арт-терапевтические техники: психолого-педагогические инновации в обучении будущих специалистов здравоохранения. *Вестник Уральского государственного медицинского университета*. 2016. Вып. 1–2. С. 49–53.
5. Parrott K.A., Schuster J.W., Collins B.C., Gassaway L.J. Simultaneous prompting and instructive feedback when teaching chained tasks. *Journal of Behavioral Education*. 2000. Vol. 10, Iss. 1. P. 3–19.